

Üldiselt on enam-vähem kindlaks tõsiasi, et korteri suuruse ja elanikkude arvu suhe peegeldab rahvastiku majanduslikku hea-olu ja kihitust. Viimasega kaasub ühes või teises suunas ka vaimlise ümbruse iseloom. Ja et me eelistame ühes Taine'iga miljööks nimetada aistitud ja vaimlisest ümbrusest moodustatud kompleksi, siis olgu vaatlusse tõmmatud ka elanikkude poliitiline ja usuline meelsus. Et Tartu on masalinnana laialivalguvalt levinud ja ta maastikunähtus ühes lähetikuliste ilmendajatega asula ulatusel suuresti vahelduv, siis tekib nagu iseendast oletus rahvastiku isekihtide rõhtsast eraldumisest. See tuli majanduslike *resp.* korteri- ja elutingimuste — olgugi kaudsel — planigraafilisel esitamisel nähtavale. Et suhtlemis- ja kaasumisnähtusi ka vaimlisele ümbrusele siirda, on käesoleva töö sooritamisel toastuse ja elustusega kõrvutatud

1923. a. 17./19. II. usuõpetuse rahvahääletuse (9),
1923. a. 5./7. V. (teise) riigikogu valimiste (11) ja
1923. a. 1./2. XII. linnavalimiste (8)

resultaadid. Et need andmed poliitilise ja usulise meelsuse regionaalse levimise otsest kinnistamist ei võimalda, sest statistika ei hooli administratiivsete ühikute kõrval loomulikest, siis tuleb tarvitada kaudset teed. Juhtmotiiviks olgu seejuures majanduslike olude kõrvutiseadmine ühel ja sel ajal alal poliitilise ja usulise meelsusega. Arvutame hääletamisraiooniti (VIII planigrammil figureeruvad nende piirid!) majanduslik-tulundusliku olukorra korteri keskmise toastuse ja toa keskmise elustuse näol ja seame saadud andmed rööbiti mainitud hääletuste tulemusiga (vt. tabel XVII), siis on tagajärjeks üllatavalt selgejooneline parallellism (vt. 116. ja 117. joon.).

See kinnistab, et:

- 1) tubade vähem arv korteris kaasub elanikkude suurema arvuga toas;
- 2) toastus- ja elustus-isaritme (vt. planigrammid XXIV ja XXV) võib pidada ka poliitilise ja usulise meelsuse levimuse üldilmendajaks. Küsimuses on vaid konstant ehk tegur, mille võrra neid samajooni iseendaga rööbiti keskhagevalt või keskpägevalt nihutada. Viimase määramine nõuab valimiste ja hääletamiste andmeid vähemate ühikute — sargade või loomulikkude linnaosiste kaupa;
- 3) toa-elanikkude arvu tõusuga kaasub poliitilise käremeelsuse ning usuõpetuse-vastase meeoleolu kõvenemine;
- 4) korteri tubade arvu suurenemisele vastab poliitilise parajusmeelsuse, eriti parempoolsuse ja usuõpetuse pooldamise kasvamine.

Mis edasi kõigi nende kaassuhtlevate miljöö-ilmendajate levimisse puutub, siis selgitavad seda hiljutimainitud planigrammid. Korraldame me aga sargade toastuse ja elustuse väärtused rööbiti nende linnakeskme kaugusega vastavasse tabelleisse (vt. tabelid XVIII ja XIX), siis osutub kord kindel positiivne (elustamine!), kord negatiivne (toastamine!) korrelatsioon. — Linna südameosas (Linnasüda ja Aialinn-Toomitagune) domineeruvad suured, rohkem kui kolme-toalised korterid ja toa kohta tuleb vähem kui üks elanik. Mida kaugemale perifeeride poole, seda toavaesemaks ja elamistihedamaks muutuvad korterid. Elanikud surutakse ikka rohkem koomale, lõppeks ühte tupp: linna-äärise iga toa kohta tuleb enamasti kolm elanikku. Peame silmas — nagu ülal väidetud — majanduslikku ja vaimlist kihitust, siis võime öelda, et vaesemad ja ilmavaateliselt pahempoolsemad ning radikaalseist muudatusist olukorra paranemist